Flere anvendelser av derivasjon

Department of Mathematical Sciences, NTNU, Norway

September 29, 2014

- Fikspunkt-iterasjon
- Newtons metode

Hvis funksjonen skifter fortegn da finnes det et nullpunkt.

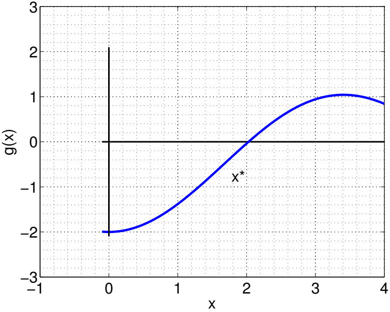

Metoder for å finne nullpunkter av funksjoner: $g(x^*) = 0$

Hvis funksjonen skifter fortegn da finnes det et nullpunkt.

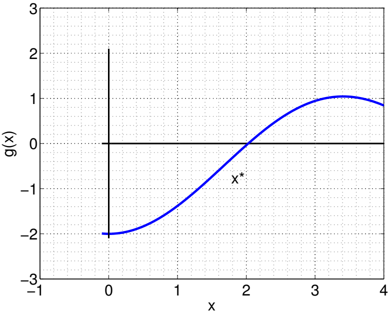

Fikspunktiterasjon er en prosedyre Φ for å forbedre tilnærmelse av x^* gitt en $x_n \approx x^*$

$$x_{n+1} = \Phi(x_n), \quad n \in \mathbb{N}$$

Hvis funksjonen skifter fortegn da finnes det et nullpunkt.

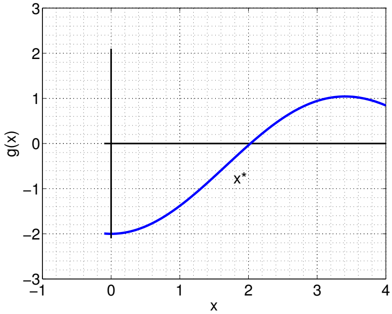

Fikspunktiterasjon er en prosedyre Φ for å forbedre tilnærmelse av x^* gitt en $x_n \approx x^*$

$$x_{n+1} = \Phi(x_n), \quad n \in \mathbb{N}$$

Et mulig valg av ϕ er gitt av Newton metode

$$x_{n+1} = x_n - \frac{g(x_n)}{g'(x_n)}$$

For kontinuerlige funksjoner på lukkede intervaller eller endelige unioner av lukkede intervaller:

- eksistens av absolutte maksima og minima (Teroem 5)
- hvor skal vi lete etter lokale maksima og minima (Teroem 6)
- hvordan skal vi avgjøre at et punkt er en lokal maksimum eller en lokalminimum ved å se på den første deriverte av f nær punktet (Teorem 7)

For kontinuerlige funksjoner på lukkede intervaller eller endelige unioner av lukkede intervaller:

- eksistens av absolutte maksima og minima (Teroem 5)
- hvor skal vi lete etter lokale maksima og minima (Teroem 6)
- hvordan skal vi avgjøre at et punkt er en lokal maksimum eller en lokalminimum ved å se på den første deriverte av f nær punktet (Teorem 7)

For kontinuerlige funksjoner på åpne intervaller

- Hvordan kan vi bruke grenseverdiene i endepunktene for å avgjøre om det finnes et absolutt maksimum eller absolutt minimum i intervallet (Teorem 8)

For kontinuerlige funksjoner på lukkede intervaller eller endelige unioner av lukkede intervaller:

- eksistens av absolutte maksima og minima (Teroem 5)
- hvor skal vi lete etter lokale maksima og minima (Teroem 6)
- hvordan skal vi avgjøre at et punkt er en lokal maksimum eller en lokalminimum ved å se på den første deriverte av f nær punktet (Teorem 7)

For kontinuerlige funksjoner på åpne intervaller

- Hvordan kan vi bruke grenseverdiene i endepunktene for å avgjøre om det finnes et absolutt maksimum eller absolutt minimum i intervallet (Teorem 8)

- Kap 4.8 løsning av en ekstremalverdiprobelm

Definisjon av absolutt maximum: f har et absolutt maximum i x_0 hvis for alle $x \in \mathcal{D}(f)$ vi har

$$f(x) \leq f(x_0)$$

Definisjon av absolutt maximum: f har et absolutt maximum i x_0 hvis for alle $x \in \mathcal{D}(f)$ vi har

$$f(x) \leq f(x_0)$$

Definisjon av absolutt mimimum: f har et absolutt minimum i x_0 hvis for alle $x \in \mathcal{D}(f)$ vi har

$$f(x) \geq f(x_0)$$

Husk: *Teorem 8, kap 1.4: ekstremalverdisetning (Min-max)*

Hvis f er kontinuerlig på $[a, b]$ finnes det tall p og q slik at for alle $x \in [a, b]$

$$m = f(p) \leq f(x) \leq f(p) = M.$$

Hvis f er kontinuerlig på $[a,b]$ finnes det tall p og q slik at for alle $x \in [a,b]$

$$m = f(p) \leq f(x) \leq f(p) = M.$$

m minimumverdi

M maximumverdi

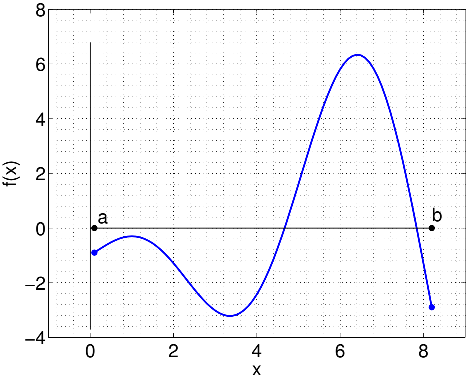

Hvis f er kontinuerlig på $[a, b]$ finnes det tall p og q slik at for alle $x \in [a, b]$

$$m = f(p) \leq f(x) \leq f(p) = M.$$

m minimumverdi

M maximumverdi

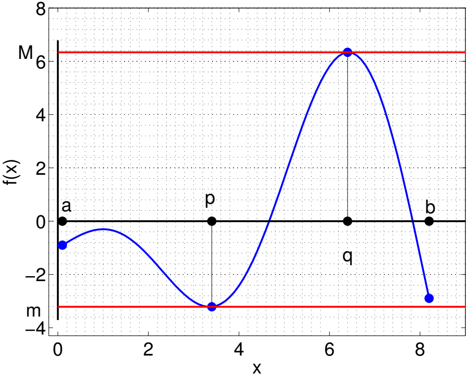

Teorem 5 kap 4.4 Hvis f er slik at $\mathcal{D}(f)$ er enten et lukket intervall eller en endelig union av lukkede intervaller, og f er kontinuerlig, da eksisterer et absolutt maximum og et absolutt minimum for f.

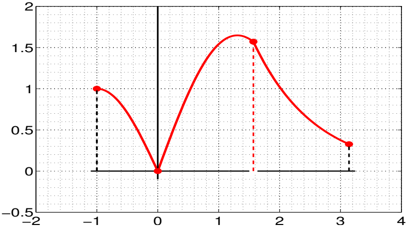

Teorem 5 kap 4.4 Hvis f er slik at $\mathcal{D}(f)$ er enten et lukket intervall eller en endelig union av lukkede intervaller, og f er kontinuerlig, da eksisterer et absolutt maximum og et absolutt minimum for f.

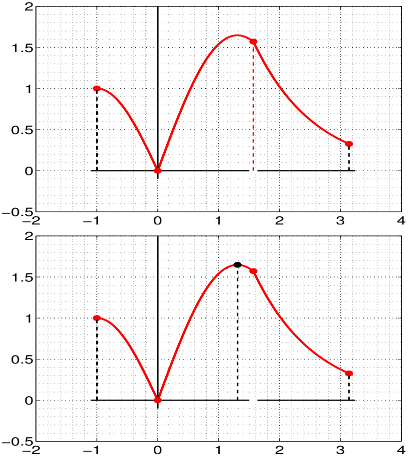

Definisjon av lokalt maximum: f har et lokalt maximum i x_0 i $\mathcal{D}(f)$ hvis det finnes $h > 0$ slik at

$$f(x) \leq f(x_0)$$

for $x \in \mathcal{D}(f)$ og

$$|x - x_0| < h.$$

(I næarheten av x_0 oppnår f verdier som er mindre eller lik $f(x_0)$.)

Definisjon av lokalt maximum: f har et lokalt maximum i x_0 i $\mathcal{D}(f)$ hvis det finnes $h > 0$ slik at

$$f(x) \leq f(x_0)$$

for $x \in \mathcal{D}(f)$ og

$$|x - x_0| < h.$$

(I næarheten av x_0 oppnår f verdier som er mindre eller lik $f(x_0)$.)

Definisjon av lokalt minimum: f har et lokalt minimum i x_0 i $\mathcal{D}(f)$ hvis det finnes $h > 0$ slik at

$$f(x) \geq f(x_0)$$

for $x \in \mathcal{D}(f)$ og

$$|x - x_0| < h.$$

(I næarheten av x_0 oppnår f verdier som er større eller lik $f(x_0)$.)

Å finne maxima og minima

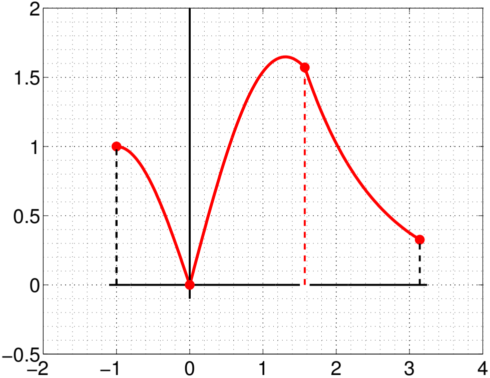

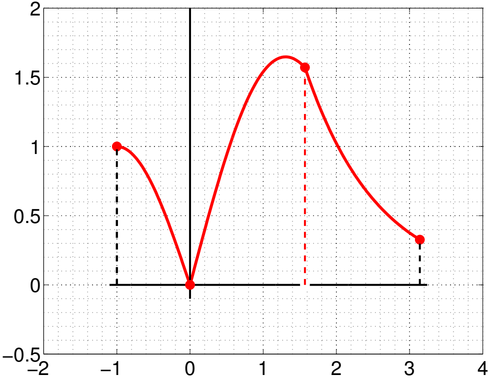

Teorem 6: Hvis f er definert på et intervall I og f har et lokalt maksimum (eller et lokalt minimum) i et punkt $x_0 \in I$ da må x_0 være enten

1. et punkt der $f'(x) = 0$ (kritiskpunkt);
2. eller et punkt der f' er ikke definert (singularpunkt);
3. eller et endepunkt.

Eksempel 1

Finn absolutte minima og maxima til funksjonen

$$g(x) = x^3 - 3x^2 - 9x + 2, \qquad x \in [-2, 2].$$

Finn absolutte minima og maxima til funksjonen

$$g(x) = x^3 - 3x^2 - 9x + 2, \qquad x \in [-2, 2].$$

Løsning: se på

$$g'(x) = 3x^2 - 6x - 9 \qquad x \in [-2, 2],$$

den er definert over alt på $[-2, 2]$ da finnes ikke noe singulære punkter (tilfellet 2 teroem 6 er utelukket her). Vi fokuserer på kritiskepunkter og endepunktene.

$$g'(x) = 0 \Longleftrightarrow 3x^2 - 6x - 9 = 0$$

vi løser den adregradsligningen og finner at $x = -1$ og $x = 3$ er kritiskepunkter. Men $x = 3$ er utenfør domenet til fiunksjonen, derfor kan vi droppe $x = 3$. Vi ser på $x = -1$, $g(-1) = -1 - 3 + 9 + 2 = 7$. Til slutt ser vi på endepunktene (tilfellet 3 i teorem 6):

$$\begin{aligned} g(-2) &= -8 - 12 + 18 + 2 = 0 \\ g(2) &= 8 - 12 - 18 + 2 = -20 \end{aligned}$$

Da har vi et absolutt maksimum i $x = -1$, $g(-1) = 7$ og et absolutt minimum i $x = 2$ $g(-2) = 20$.

Finn absolutte minima og maxima til funksjonen

$$g(x) = x^3 - 3x^2 - 9x + 2, \qquad x \in [-2, 2].$$

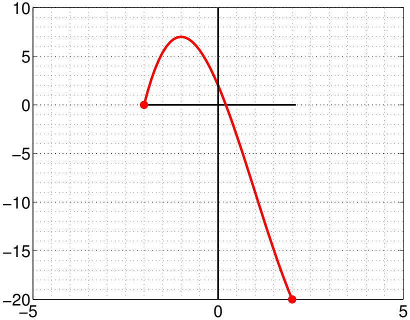

Ved en grafisk kalkulator er dette mye enklere (men grafiske kalkulatorer er ikke alltid tilgjengelig).

Eksempel 2

Finn absolutte minima og maxima til funksjonen

$$g(x) = 3x^{2/3} - 2x, \qquad x \in [-1, 1].$$

Finn absolutte minima og maxima til funksjonen

$$g(x) = 3x^{2/3} - 2x, \qquad x \in [-1, 1].$$

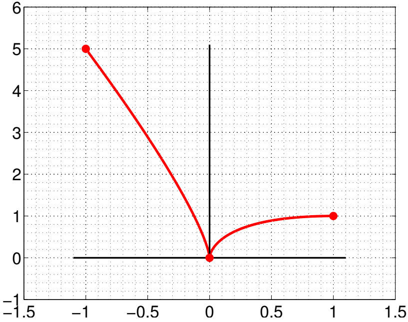

Teorem 7, del 1
Vi ser der $f'(x) = 0$ og der f' er ikke definert. Anta f er kontinuerlig og x_0 er ikke et endepunkt.

- Hvis det finnes (a, b) (åpen interval) og $x_0 \in (a, b)$ og $f'(x) > 0$ til venstre for x_0 og $f'(x) < 0$ til høyre for x_0 i (a, b) da er x_0 et lokalt maximum.

Teorem 7, del 1

Vi ser der $f'(x) = 0$ og der f' er ikke definert. Anta f er kontinuerlig og x_0 er ikke et endepunkt.

- Hvis det finnes (a, b) (åpen interval) og $x_0 \in (a, b)$ og $f'(x) > 0$ til venstre for x_0 og $f'(x) < 0$ til høyre for x_0 i (a, b) da er x_0 et lokalt maximum. (f avtar før x_0 og vokser etter x_0)
- Hvis det finnes (a, b) (åpen interval) og $x_0 \in (a, b)$ og $f'(x) < 0$ til venstre for x_0 og $f'(x) > 0$ til høyre for x_0 i (a, b) da er x_0 et lokalt minimum.

Teorem 7, del 1

Vi ser der $f'(x) = 0$ og der f' er ikke definert. Anta f er kontinuerlig og x_0 er ikke et endepunkt.

- Hvis det finnes (a, b) (åpen interval) og $x_0 \in (a, b)$ og $f'(x) > 0$ til venstre for x_0 og $f'(x) < 0$ til høyre for x_0 i (a, b) da er x_0 et lokalt maximum. (f avtar før x_0 og vokser etter x_0)
- Hvis det finnes (a, b) (åpen interval) og $x_0 \in (a, b)$ og $f'(x) < 0$ til venstre for x_0 og $f'(x) > 0$ til høyre for x_0 i (a, b) da er x_0 et lokalt minimum. (f avtar før x_0 og vokser etter x_0)

Teorem 7, del 2

Anta a er venstre endepunkt av domenet og f er høyrekontinuerlig i a.

- Hvis $f'(x) > 0$ på et intervall (a, b), da har f et lokalt minimum i a.
- Hvis $f'(x) < 0$ på et intervall (a, b), da har f et lokalt maximum i a.

Anta b er høyre endepunkt av domenet og f er venstrekontinuerlig i b.

- Hvis $f'(x) > 0$ på et intervall (a, b), da har f et lokalt maximum i a.
- Hvis $f'(x) < 0$ på et intervall (a, b), da har f et lokalt minimum i a.

Finn de lokale og absolutte minima og maksima av
$f(x) = x^4 - 2x^2 - 3$

Finn de lokale og absolutte minima og maksima av $f(x) = x - x^{2/3}$

Merknad Det er ikke tilstrekkelig at $f'(x_0) = 0$ for at f har en ekstremalverdi i x_0.

Example

Betrakt $f(x) = sin(x) + x$ som har deriverte $f'(x) = \cos(x) + 1$.

Merknad Det er ikke tilstrekkelig at $f'(x_0) = 0$ for at f har en ekstremalverdi i x_0.

Example

Betrakt $f(x) = sin(x) + x$ som har deriverte $f'(x) = \cos(x) + 1$. f' er null i π men f har verken et maximum eller et mimimum i $x = \pi$ (men et infleksjonspunkt).

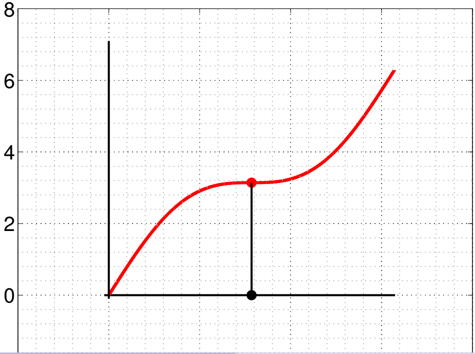

La f være kontinuerlig i (a, b) åpen intervall og

$$\lim_{x \to a^+} f(x) = L, \qquad \lim_{x \to b^-} f(x) = M$$

da

- hvis $f(u) > L$ og $f(u) > M$ for noen $u \in (a, b)$ da f har et absolutt maximum i (a, b)
- hvis $f(v) < L$ og $f(v) < M$ for noen $v \in (a, b)$ da f har et absolutt minimum i (a, b)

a kan her erstattes med $-\infty$ og b kan erstattes med $+\infty$ og i tillegg kan L og M erstattes med både $+\infty$ og $-\infty$.

Example

Vis at $f(x) = x + (4/x)$ har et absolutt minimum på intervallet $(0, \infty)$, finn minimumsverdien.

Eksempel 5 En person kan løpe to ganger furtere enn hun kan svømme. Hun står i et punkt A ved siden av en sirkelformet svømmebaseng (med diameter av 40 meter). Hun vil komme så fort som mulig til punkt B som er diametralt motsatt i forhold til A. Planen er å løpe først rundt perimeteren av basenget til punkt C og så legge på svøm langs en rettlinje til B. Hvor skal C ligge for at den totale tiden fra A til B minimeres?

- Bøyning av funksjonen på et åpen intervall: konkavitet.
- Infleksjonspunkter (vendepunkter)
- Grafer av funksjoner
- L'Hopitals regel
- En ny oppgave i kap 4.8

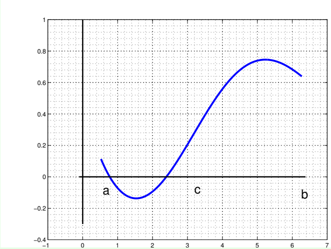

- i intervallet $[a, c)$ er f bøyd oppover (konkav opp)
- i intervallet $(c, b]$ er f bøyd nedover (konkav ned)

Kan vi beskrive "bøyd oppover", "bøyd nedover" matematisk?

Vi ser på f' som stigningstallet til tangenten i hver punkt til f:

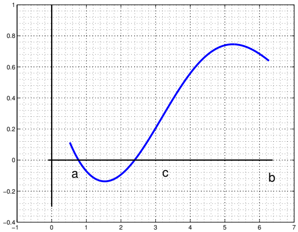

- f' vokser i intervallet $[a, c)$ (dvs $f''(x) > 0$)
- f' avtar i intervallet $(c, b]$ (dvs $f''(x) < 0$)
- i punktet c slutter f' å vokse og beginner å avta (dvs f'' går fra å være positiv til å være negativ, $f''(c) = 0$)

Definisjon av konkav opp funksjon: f er **konkav opp** i det åpne intervallet (a, c) hvis f' vokser i (a, c) (det vil si hvis f'' er positiv i (a, c))

Definisjon av konkav opp funksjon: f er **konkav opp** i det åpne intervallet (a, c) hvis f' vokser i (a, c) (det vil si hvis f'' er positiv i (a, c))

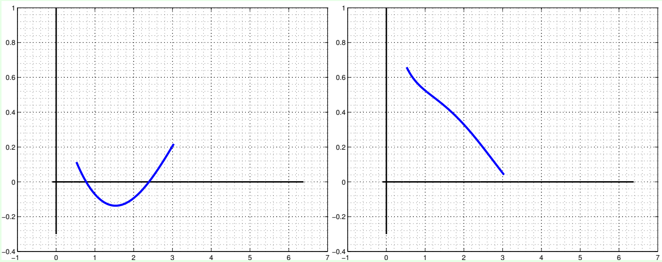

Figure : f venstre, f'' høyre

Definisjon av konkav ned funksjon: f er **konkav ned** i det åpne intervallet (c, b) hvis f' avtar i (c, b) (det vil si hvis f'' er negativ i (c, b))

Definisjon av konkav ned funksjon: f er **konkav ned** i det åpne intervallet (c, b) hvis f' avtar i (c, b) (det vil si hvis f'' er negativ i (c, b))

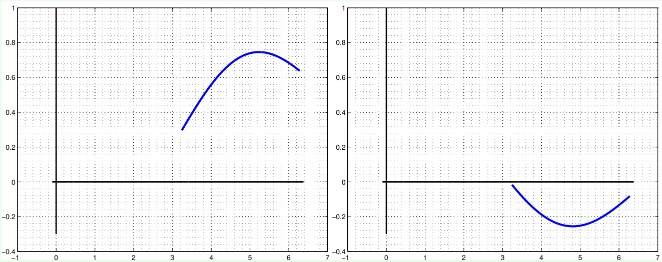

Figure : f venstre, f'' høyre

Definisjon: et punkt $(c, f(c))$ er et **infleksjonspunkt** for f hvis

- f' er definert c eller grafen til f har en vertikal tangent i c
- og f skifter fra å være konkav opp til å være konkav ned (eller omvendt) i punktet c

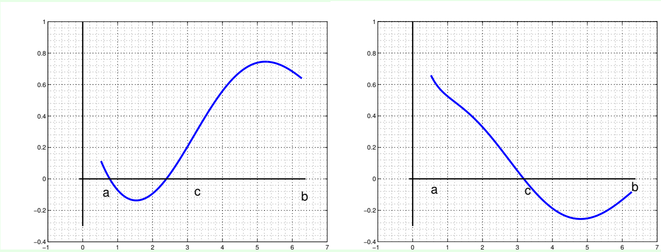

Figure : f venstre, f'' høyre

Gitt

$$f(x) = x^4 - 2x^3 + 1$$

finn lokale ekstremaleverdier, konkavitet av f, så tegn grafen til f.

Teorem 10 La f være kontinuerlig og deriverbar to ganger

- Hvis $f'(x_0) = 0$ og $f''(x_0) < 0$ da har f et lokalt maksimum i x_0.
- Hvis $f'(x_0) = 0$ og $f''(x_0) > 0$ da har f et lokalt mimimum i x_0.
- Hvis $f'(x_0) = 0$ og $f''(x_0) = 0$ da kan man ikke konkludere. f kan ha enten et lokalt maksimum eller et lokalt minimum eller et infleksjonspunkt i x_0.

Eksempel

$$f(x) = x^4$$

Eksempel

$$f(x) = x^4$$

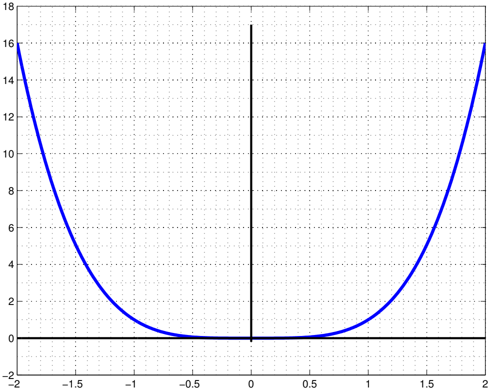

Det er tre typer asymptoter

- vertikale asymptoter i $x = a$ hvis:

$$\lim_{x\to a^-} f(x) = \pm\infty \qquad \text{eller} \qquad \lim_{x\to a^+} f(x) = \pm\infty \qquad \text{eller begge}$$

- horizontale asymptoter i $y = L$ hvis

$$\lim_{x\to \infty} f(x) = L \qquad \text{eller} \qquad \lim_{x\to -\infty} f(x) = L \qquad \text{eller begge}$$

- skrå asymptoter: en linje $y = ax + b$ $(a \neq 0)$ er en asymptot for f hvis

$$\lim_{x\to -\infty} (f(x)-(ax+b)) = 0 \qquad \text{eller} \qquad \lim_{x\to \infty} (f(x)-(ax+b)) = 0 \quad \text{eller begge}$$

Man bruker all informasjon man kan finne om f, f' og f'' (hvis f lar seg derivere).

- finn nullpunkter til f og der f er positiv og nevativt (om mulig)
- finn der funksjonen vokser og avtar
- finn maksima og minima
- finn infleksjonspunkter
- finn der hvor f er konkav og der den er konveks
- finn asymptotene til f

En mer fullstendig checkliste finnes i kap 4.6 side 249.

Type	Eksempel
$[0/0]$	$\lim_{x\to 0} \frac{\sin(x)}{x}$
$[\infty/\infty]$	$\lim_{x\to 0} \frac{\ln(\frac{1}{x^2})}{\cot(x^2)}$
$[0\cdot\infty]$	$\lim_{x\to 0^+} x\ln(\frac{1}{x})$
$[\infty-\infty]$	$\lim_{x\to(\pi/2)^-} \left(\tan(x) - \frac{1}{\pi-2x}\right)$
$[0^0]$	$\lim_{x\to 0^+} x^x$
$[\infty^0]$	$\lim_{x\to(\pi/2)^-} (\tan(x))^{\cos(x)}$
$[1^\infty]$	$\lim_{x\to\infty} \left(1+\frac{1}{x}\right)^x$

For ubestemteformer av type $[0/0]$ og $[\infty/\infty]$ man kan bevise
Teorem 3 Kap 4.3
La f og g være deriverbare på intervallet (a, b) og $g'(x) \neq 0$ på (a, b). Anta

- $\lim_{x \to a^+} f(x) = \lim_{x \to a^+} g(x) = 0$ og
- $\lim_{x \to a^+} \frac{f'(x)}{g'(x)} = L$ (med L et reell tall eller $\pm\infty$)

da

$$\lim_{x \to a^+} \frac{f(x)}{g(x)} = L$$

For ubestemteformer av type $[0/0]$ og $[\infty/\infty]$ man kan bevise
Teorem 3 Kap 4.3
La f og g være deriverbare på intervallet (a, b) og $g'(x) \neq 0$ på (a, b). Anta

- $\lim_{x\to a^+} f(x) = \lim_{x\to a^+} g(x) = 0$ og
- $\lim_{x\to a^+} \frac{f'(x)}{g'(x)} = L$ (med L et reell tall eller $\pm\infty$)

da

$$\lim_{x\to a^+} \frac{f(x)}{g(x)} = L$$

I beviset bruker man den **generaliserte middelverdisetning** kap 2.8 Teor 16:

For ubestemteformer av type $[0/0]$ og $[\infty/\infty]$ man kan bevise
Teorem 3 Kap 4.3
La f og g være deriverbare på intervallet (a,b) og $g'(x) \neq 0$ på (a,b). Anta

- $\lim_{x\to a^+} f(x) = \lim_{x\to a^+} g(x) = 0$ og
- $\lim_{x\to a^+} \frac{f'(x)}{g'(x)} = L$ (med L et reell tall eller $\pm\infty$)

da

$$\lim_{x\to a^+} \frac{f(x)}{g(x)} = L$$

I beviset bruker man den **generaliserte middelverdisetning** kap 2.8 Teor 16:

Teorem generaliserte middelverdisetning
F og G kontinuerlige på $[a,b]$ og deriverbar på (a,b) med $G'(x) \neq 0$ i (a,b) da finnes det $c \in (a,b)$ slik at

$$\frac{F(b) - F(a)}{G(b) - G(a)} = \frac{F'(c)}{G'(c)}$$

En boks lages ut av en rektangel av papp med dimensjoner 70 ganger 150 cm, ved å skjære 4 like firkanter fra gjørnene og ved å brette opp de 4 sidene for å forme boksen (boksen har ingen top). Hva er den største mulige volumen for boksen?

En boks lages ut av en rektangel av papp med dimensjoner 70 ganger 150 cm, ved å skjære 4 like firkanter fra gjørnene og ved å brette opp de 4 sidene for å forme boksen (boksen har ingen top). Hva er den største mulige volumen for boksen?

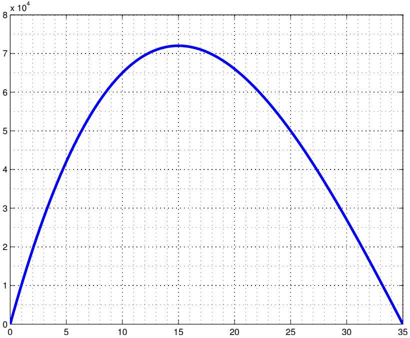

Figure : Volumen av boksen som funksjon av kanten til firkantene som skjæres av.

- Lineære approksimasjoner
- Taylor polynomer

Anta at vi vil tilnærme en funksjon nær et punkt med en lineær funksjon:

Anta at vi vil tilnærme en funksjon nær et punkt med en lineær funksjon:

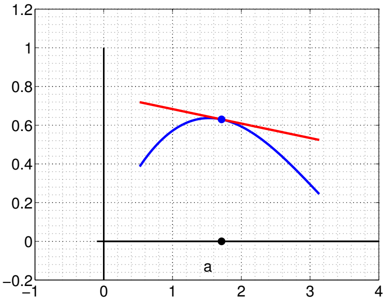

Figure : Approksimasjon av $f(x)$ i $x = a$ med en lineær funksjon.

Lineariseringen til f om a

$$L(x) = f(a) + f'(a)(x - a)$$

Anta at vi vil tilnærme en funksjon nær et punkt med en lineær funksjon:

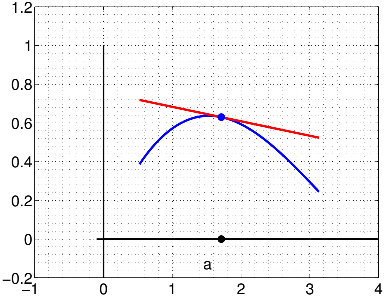

Figure : Approksimasjon av $f(x)$ i $x = a$ med en lineær funksjon.

Lineariseringen til f om a

$$L(x) = f(a) + f'(a)(x - a) \approx f(x)$$

$L(x)$ er en linæar approksimasjon av f nær a.

Eksempel 1

Finn lineariseringen af $f(x) = \sqrt{1+x}$ om $x = 0$.

Eksempel 1

Finn lineariseringen af $f(x) = \sqrt{1+x}$ om $x = 0$.

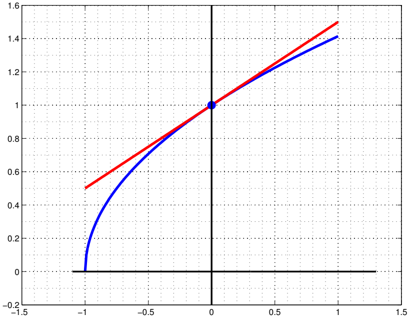

Figure : Approksimasjon av $\sqrt{1+x}$ i $x = 0$ med $L(x) = 1 + \frac{1}{2}x$.

Eksempel 3

Bruk lineariseringen til $\sqrt{x}$ om $x = 25$ for å finne en tilnærmelse av $\sqrt{26}$.

Eksempel 3

Bruk lineariseringen til $\sqrt{x}$ om $x = 25$ for å finne en tilnærmelse av $\sqrt{26}$.

$$f(x) = \sqrt{x}, \quad f'(x) = \frac{1}{2}\frac{1}{\sqrt{x}}$$

da

$$L(x) = f'(25)(x - 25) + f(25)$$

$$L(x) = \frac{1}{2}\frac{1}{5}(x - 25) + 5$$

for å finne en tilnærmelse av $\sqrt{26}$ vi beregne $L(26)$,

Eksempel 3

Bruk lineariseringen til $\sqrt{x}$ om $x = 25$ for å finne en tilnærmelse av $\sqrt{26}$.

$$f(x) = \sqrt{x}, \quad f'(x) = \frac{1}{2}\frac{1}{\sqrt{x}}$$

da

$$L(x) = f'(25)(x - 25) + f(25)$$

$$L(x) = \frac{1}{2}\frac{1}{5}(x - 25) + 5$$

for å finne en tilnærmelse av $\sqrt{26}$ vi beregne $L(26)$,

$$L(26) = \frac{1}{10} + 5 = \frac{51}{10} = 5.1$$

Bruk lineariseringen til $\sqrt{x}$ om $x = 25$ for å finne en tilnærmelse av $\sqrt{26}$.

$$f(x) = \sqrt{x}, \quad f'(x) = \frac{1}{2}\frac{1}{\sqrt{x}}$$

da

$$L(x) = f'(25)(x - 25) + f(25)$$

$$L(x) = \frac{1}{2}\frac{1}{5}(x - 25) + 5$$

for å finne en tilnærmelse av $\sqrt{26}$ vi beregne $L(26)$,

$$L(26) = \frac{1}{10} + 5 = \frac{51}{10} = 5.1$$

og

$$\sqrt{26} = 5.0990\ldots$$

Bruk lineariseringen til $\sqrt{x}$ om $x = 25$ for å finne en tilnærmelse av $\sqrt{26}$.

$$f(x) = \sqrt{x}, \quad f'(x) = \frac{1}{2}\frac{1}{\sqrt{x}}$$

da

$$L(x) = f'(25)(x - 25) + f(25)$$

$$L(x) = \frac{1}{2}\frac{1}{5}(x - 25) + 5$$

for å finne en tilnærmelse av $\sqrt{26}$ vi beregne $L(26)$,

$$L(26) = \frac{1}{10} + 5 = \frac{51}{10} = 5.1$$

og

$$\sqrt{26} = 5.0990\ldots$$

Hvor stor er feilen vi gjør?

$$f(26) - L(26) = 5.0990 - 5.1 = -0.000980\ldots$$

Vi definere feilfunksjonen til å være

$$E(x) = f(x) - L(x) = f(x) - f(a) - f'(a)(x-a).$$

Vi definere feilfunksjonen til å være

$$E(x) = f(x) - L(x) = f(x) - f(a) - f'(a)(x-a).$$

Man kan vise at, hvis f er to ganger deriverbar på et intervall som innholder a

$$E(x) = \frac{f''(s)}{2}(x-a)^2$$

der s er et punkt mellom a og x. (Teor 11 kap 4.9)

Bevis

Vi definere feilfunksjonen til å være

$$E(x) = f(x) - L(x) = f(x) - f(a) - f'(a)(x-a).$$

Man kan vise at, hvis f er to ganger deriverbar på et intervall som innholder a

$$E(x) = \frac{f''(s)}{2}(x-a)^2$$

der s er et punkt mellom a og x. (Teor 11 kap 4.9)

Bevis bruker

Teorem generaliserte middelverdisetning

F og G kontinuerlige på $[a,b]$ og deriverbar på (a,b) med $G'(t) \neq 0$ i (a,b) da finnes det $c \in (a,b)$ slik at

$$\frac{F(b)-F(a)}{G(b)-G(a)} = \frac{F'(c)}{G'(c)}$$

Hvis f'' har konstant fortegn mellom a og x da har feilen samme fortegn. Med andre ord

$$f''(t) < 0, \quad t \in (a, x) \Rightarrow E(x) < 0 \Rightarrow f(x) < L(x)$$

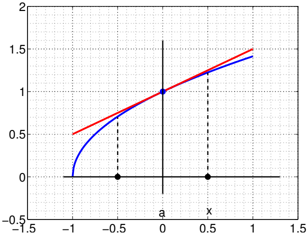

Figure : Approksimasjon av $\sqrt{1+x}$ i $x = 0$ med $L(x) = 1 + \frac{1}{2}x$.

Hvis f'' har konstant fortegn mellom a og x da har feilen samme fortegn. Med andre ord

$$f''(t) < 0, \quad t \in (a, x) \;\Rightarrow\; E(x) < 0 \;\Rightarrow\; f(x) < L(x)$$

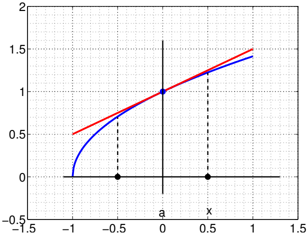

Figure : Approksimasjon av $\sqrt{1+x}$ i $x = 0$ med $L(x) = 1 + \frac{1}{2}x$.

ellers

$$f''(t) > 0, \quad t \in (a, x) \;\Rightarrow\; f(x) > L(x)$$

Hvis $|f''(t)| < K$ for alle $t \in (a, x)$ og K er konstant da blir

$$|E(x)| < \frac{K}{2}(x-a)^2$$

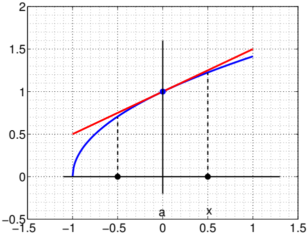

Figure : Approksimasjon av $\sqrt{1+x}$ i $x = 0$ med $L(x) = 1 + \frac{1}{2}x$.

For $t \in (0, 0.5)$ ($a = 0$, $x = 0.5$)
$|E(x)| < \frac{1}{2}(0.5)^2 = 0.5 \cdot 0.25 = 0.125$.

Eksempel 4

Fra eksempel 3: approkksimasjonen av $\sqrt{26}$ med lineariseringen av $\sqrt{x}$ rundt $x = 25$, vi fikk en feil

$$f(26) - L(26) = 5.0990 - 5.1 = -0.000980\ldots$$

Fra eksempel 3: approkksimasjonen av $\sqrt{26}$ med lineariseringen av $\sqrt{x}$ rundt $x = 25$, vi fikk en feil

$$f(26) - L(26) = 5.0990 - 5.1 = -0.000980\ldots$$

Vi skal skjekke feilestimaten (Teor 11, korollar B).

Fra eksempel 3: approkksimasjonen av $\sqrt{26}$ med lineariseringen av $\sqrt{x}$ rundt $x = 25$, vi fikk en feil

$$f(26) - L(26) = 5.0990 - 5.1 = -0.000980\ldots$$

Vi skal skjekke feilestimaten (Teor 11, korollar B). Vi har $f''(x) = -\frac{1}{4}x^{-\frac{3}{2}}$ og $|\frac{1}{4}x^{-\frac{3}{2}}| < \frac{1}{500}$ i intervallet $[25, 26]$ og da

$$|E(26)| < \frac{1}{2}\frac{1}{500}(25 - 26)^2 = 0.001$$

Hvis $M < f''(t) < N$ for alle $t \in (a, x)$ da fra feilformelen vi har

$$L(x) + \frac{M}{2}(x - a)^2 < f(x) < L(x) + \frac{N}{2}(x - a)^2$$

Lineariseringen til f om a

$$L(x) = f(a) + f'(a)(x-a) \approx f(x)$$

$L(x)$ er en linæar approksimasjon av f nær a.
Vi har

$$L(a) = f(a) \quad \text{og} \quad L'(a) = f'(a).$$

Lineariseringen til f om a

$$L(x) = f(a) + f'(a)(x - a) \approx f(x)$$

$L(x)$ er en linæar approksimasjon av f nær a.
Vi har

$$L(a) = f(a) \quad \text{og} \quad L'(a) = f'(a).$$

Taylorpolynom til f om a av orden n

Taylorpolynom er en plynomial approksimasjon $P_n(x)$ av grad n til f om a slik at

- $P_n(a) = f(a)$
- $P_n^{(k)}(a) = f^{(k)}(a)$ for $k = 1, \ldots, n$

Lineariseringen til f om a

$$L(x) = f(a) + f'(a)(x-a) \approx f(x)$$

$L(x)$ er en linær approksimasjon av f nær a.
Vi har

$$L(a) = f(a) \quad \text{og} \quad L'(a) = f'(a).$$

Taylorpolynom til f om a av orden n
Taylorpolynom er en plynomial approksimasjon $P_n(x)$ av grad n til f om a slik at

- $P_n(a) = f(a)$
- $P_n^{(k)}(a) = f^{(k)}(a)$ for $k = 1, \ldots, n$

Taylorpolynomet er

$$P_n(x) = f(a) + f'(a)(x-a) + \frac{f''(a)}{2!}(x-a)^2 + \cdots + \frac{f^{(n)}}{n!}(x-a)^n$$

Eksempel 1 : Taylorpolynom av grad 2 for $f(x) = \sqrt{x}$ om $x = 25$.

$$\begin{aligned} P_2(x) &= f(25) + f'(25)(x-25) + \frac{f''(25)}{2}(x-25)^2 \\ &= 5 + \frac{1}{10}(x-25) - \frac{1}{1000}(x-25)^2 \end{aligned}$$

Eksempel 1 : Taylorpolynom av grad 2 for $f(x) = \sqrt{x}$ om $x = 25$.

$$\begin{aligned} P_2(x) &= f(25) + f'(25)(x-25) + \frac{f''(25)}{2}(x-25)^2 \\ &= 5 + \frac{1}{10}(x-25) - \frac{1}{1000}(x-25)^2 \end{aligned}$$

Eksempel 2: finn Maclaurinpolynomet av order n for e^x.

$$P_n(x) = 1 + x + \frac{x^2}{2!} + \frac{x^3}{3!} + \cdots + \frac{x^n}{n!}$$

Se Maple: "with(Student[NumericalAnalysis])" og "?TaylorPolynomial"

Eksample 3. Finn Maclaurinpolynomet for $f(x) = \sin(x)$ $P_1(x), \ldots, P_4(x)$, deretter finn

$$P_{2n-1}(x) \quad \text{og} \quad P_{2n}(x).$$

Taylor Teorem

Hvis den $n+1$ste deriverte av f eksisterer for alle t i et intervall som innholder a og x, og $P_n(x)$ er det n-te Taylorpolynomet for f om a

$$P_n(x) = f(a) + f'(a)(x-a) + \frac{f''(a)}{2!}(x-a)^2 + \cdots + \frac{f^{(n)}}{n!}(x-a)^n$$

da feilen $E_n(x) = f(x) - P_n(x)$ er

$$E_n(x) = \frac{f^{(n+1)}(s)}{(n+1)!}(x-a)^{n+1}, \quad s \in (a, x)$$

og så

$$f(x) = f(a)+f'(a)(x-a)+\frac{f''(a)}{2!}(x-a)^2+\cdots+\frac{f^{(n)}}{n!}(x-a)^n+\frac{f^{(n+1)}(s)}{(n+1)!}(x-a)^{n+1}$$

med $s \in (a, x)$.
Dette heter Taylorformel med Lagrange restledd.

Big-O notasjon

Vi skriver

$$f(x) = \mathcal{O}(u(x))$$

for $x \to a$ hvis

$$|f(x)| \leq K|u(x)|$$

er tilfredstilt for en positiv konstant K på et åpent intervall som innholder $x = a$.

Example

- $$\sin(x) = \mathcal{O}(x)$$

  nær $x = 0$.

- La $P_n(x)$ være Taylorpolynomet for f om a, (anta f er deriverbar $n+1$ ganger på en passende intervall) da

  $$f(x) = P_n(x) + \mathcal{O}\left((x-a)^{n+1}\right)$$

  for $x \to a$.

Teorem Hvis

$$f(x) = Q_n(x) + \mathcal{O}\left((x-a)^{n+1}\right), \qquad x \to a$$

med $Q_n(x)$ et polynom av grad n da er $Q_n(x) = P_n(x)$ Taylorpolynomet av orden n.

- Summer
- Areal under grafen til en funksjon som grenseverdi til en summe

La m og n være naturlige tall og $m \leq n$ og la f være en funksjon definert på de naturlige tall $m, m+1, \ldots n$ da med notasjonen

$$\sum_{i=m}^{n} f(i)$$

vi mener

Sigma notasjon

La m og n være naturlige tall og $m \leq n$ og la f være en funksjon definert på de naturlige tall $m, m+1, \ldots n$ da med notasjonen

$$\sum_{i=m}^{n} f(i)$$

vi mener

$$\sum_{i=m}^{n} f(i) = f(m) + f(m+1) + \cdots + f(n)$$

La m og n være naturlige tall og $m \leq n$ og la f være en funksjon definert på de naturlige tall $m, m+1, \ldots n$ da med notasjonen

$$\sum_{i=m}^{n} f(i)$$

vi mener

$$\sum_{i=m}^{n} f(i) = f(m) + f(m+1) + \cdots + f(n)$$

m lower limit, n upper limit of summation.

La m og n være naturlige tall og $m \leq n$ og la f være en funksjon definert på de naturlige tall $m, m+1, \ldots n$ da med notasjonen

$$\sum_{i=m}^{n} f(i)$$

vi mener

$$\sum_{i=m}^{n} f(i) = f(m) + f(m+1) + \cdots + f(n)$$

m lower limit, n upper limit of summation.

Eksempel 1

$$\sum_{i=m}^{n} i^2 = 1^2 + 2^2 + 3^2 + 4^2 + 5^2 = 55$$

La m og n være naturlige tall og $m \leq n$ og la f være en funksjon definert på de naturlige tall $m, m+1, \ldots n$ da med notasjonen

$$\sum_{i=m}^{n} f(i)$$

vi mener

$$\sum_{i=m}^{n} f(i) = f(m) + f(m+1) + \cdots + f(n)$$

m lower limit, n upper limit of summation.

Eksempel 1

$$\sum_{i=m}^{n} i^2 = 1^2 + 2^2 + 3^2 + 4^2 + 5^2 = 55$$

Eksempel 2

$$\sum_{k=-2}^{3} \frac{1}{k+7}$$

La m og n være naturlige tall og $m \leq n$ og la f være en funksjon definert på de naturlige tall $m, m+1, \ldots n$ da med notasjonen

$$\sum_{i=m}^{n} f(i)$$

vi mener

$$\sum_{i=m}^{n} f(i) = f(m) + f(m+1) + \cdots + f(n)$$

m lower limit, n upper limit of summation.

Eksempel 1

$$\sum_{i=m}^{n} i^2 = 1^2 + 2^2 + 3^2 + 4^2 + 5^2 = 55$$

Eksempel 2

$$\sum_{k=-2}^{3} \frac{1}{k+7} = \frac{1}{5} +$$

La m og n være naturlige tall og $m \leq n$ og la f være en funksjon definert på de naturlige tall $m, m+1, \ldots n$ da med notasjonen

$$\sum_{i=m}^{n} f(i)$$

vi mener

$$\sum_{i=m}^{n} f(i) = f(m) + f(m+1) + \cdots + f(n)$$

m lower limit, n upper limit of summation.

Eksempel 1

$$\sum_{i=m}^{n} i^2 = 1^2 + 2^2 + 3^2 + 4^2 + 5^2 = 55$$

Eksempel 2

$$\sum_{k=-2}^{3} \frac{1}{k+7} = \frac{1}{5} + \frac{1}{6} +$$

La m og n være naturlige tall og $m \leq n$ og la f være en funksjon definert på de naturlige tall $m, m+1, \ldots n$ da med notasjonen

$$\sum_{i=m}^{n} f(i)$$

vi mener

$$\sum_{i=m}^{n} f(i) = f(m) + f(m+1) + \cdots + f(n)$$

m lower limit, n upper limit of summation.

Eksempel 1

$$\sum_{i=m}^{n} i^2 = 1^2 + 2^2 + 3^2 + 4^2 + 5^2 = 55$$

Eksempel 2

$$\sum_{k=-2}^{3} \frac{1}{k+7} = \frac{1}{5} + \frac{1}{6} + \frac{1}{7} +$$

La m og n være naturlige tall og $m \leq n$ og la f være en funksjon definert på de naturlige tall $m, m+1, \ldots n$ da med notasjonen

$$\sum_{i=m}^{n} f(i)$$

vi mener

$$\sum_{i=m}^{n} f(i) = f(m) + f(m+1) + \cdots + f(n)$$

m lower limit, n upper limit of summation.

Eksempel 1

$$\sum_{i=m}^{n} i^2 = 1^2 + 2^2 + 3^2 + 4^2 + 5^2 = 55$$

Eksempel 2

$$\sum_{k=-2}^{3} \frac{1}{k+7} = \frac{1}{5} + \frac{1}{6} + \frac{1}{7} + \frac{1}{8} +$$

La m og n være naturlige tall og $m \leq n$ og la f være en funksjon definert på de naturlige tall $m, m+1, \ldots n$ da med notasjonen

$$\sum_{i=m}^{n} f(i)$$

vi mener

$$\sum_{i=m}^{n} f(i) = f(m) + f(m+1) + \cdots + f(n)$$

m lower limit, n upper limit of summation.

Eksempel 1

$$\sum_{i=m}^{n} i^2 = 1^2 + 2^2 + 3^2 + 4^2 + 5^2 = 55$$

Eksempel 2

$$\sum_{k=-2}^{3} \frac{1}{k+7} = \frac{1}{5} + \frac{1}{6} + \frac{1}{7} + \frac{1}{8} + \frac{1}{9} +$$

La m og n være naturlige tall og $m \leq n$ og la f være en funksjon definert på de naturlige tall $m, m+1, \ldots n$ da med notasjonen

$$\sum_{i=m}^{n} f(i)$$

vi mener

$$\sum_{i=m}^{n} f(i) = f(m) + f(m+1) + \cdots + f(n)$$

m lower limit, n upper limit of summation.

Eksempel 1

$$\sum_{i=m}^{n} i^2 = 1^2 + 2^2 + 3^2 + 4^2 + 5^2 = 55$$

Eksempel 2

$$\sum_{k=-2}^{3} \frac{1}{k+7} = \frac{1}{5} + \frac{1}{6} + \frac{1}{7} + \frac{1}{8} + \frac{1}{9} + \frac{1}{10}$$

Egenskaper med summer

- $$\sum_{i=m}^{n} (A\,f(i) + B\,g(i)) = A \sum_{i=m}^{n} f(i) + B \sum_{i=m}^{n} g(i)$$

Egenskaper med summer

- $$\sum_{i=m}^{n} (A\,f(i) + B\,g(i)) = A \sum_{i=m}^{n} f(i) + B \sum_{i=m}^{n} g(i)$$

- $$\sum_{j=m}^{m+n} f(j) \quad = \quad f(m) + f(m+1) + \cdots + f(m+n)$$

- $$\sum_{i=m}^{n} (A f(i) + B g(i)) = A \sum_{i=m}^{n} f(i) + B \sum_{i=m}^{n} g(i)$$

- $$\begin{aligned} \sum_{j=m}^{m+n} f(j) &= f(m) + f(m+1) + \cdots + f(m+n) \\ &= \sum_{i=0}^{n} f(i+m) \end{aligned}$$

Eksempel 3 Skriv $\sum_{j=3}^{17} \sqrt{1+j^2}$ i formen $\sum_{i=1}^{n} f(i)$. Hvis vi setter $j = i + 2$, da for $j = 3$ blir det $i = 1$ og for $j = 17$ blir det $i = 15$, so

$$\textstyle\sum_{j=3}^{17} \sqrt{1+j^2} = \displaystyle\sum_{i=1}^{15} \sqrt{1+(i+2)^2}$$

Lukkede former for summer

1

$$\sum_{i=1}^{n} 1$$

1

$$\sum_{i=1}^{n} 1 = 1 + 1 + \cdots + 1$$

Lukkede former for summer

1

$$\sum_{i=1}^{n} 1 = 1 + 1 + \cdots + 1 = n$$

1

$$\sum_{i=1}^{n} 1 = 1 + 1 + \cdots + 1 = n$$

2

$$S = \sum_{i=1}^{n} i = 1 + 2 + 3 + \cdots + n = \frac{n(n+1)}{2}$$

Bevis

$$\begin{array}{ccccccccccccccc} S & = & 1 & + & 2 & + & 3 & + & \ldots & + & (n-1) & + & n \\ S & = & n & + & (n-1) & + & (n-2) & + & \ldots & + & 2 & + & 1 \\ \hline 2S & = & (n+1) & + & (n+1) & + & (n+1) & + & \ldots & + & (n+1) & + & (n+1) \end{array}$$

Lukkede former for summer

1
$$\sum_{i=1}^{n} i^2 = 1^2 + 2^2 + 3^2 \cdots + n^2 = \frac{n(n+1)(2n+1)}{6}$$

1

$$\sum_{i=1}^{n} i^2 = 1^2 + 2^2 + 3^2 \cdots + n^2 = \frac{n(n+1)(2n+1)}{6}$$

2

$$\sum_{i=1}^{n} r^{i-1} = 1 + r + r^2 + r^3 + \cdots + r^{n-1} = \frac{r^n - 1}{r - 1} \quad \text{hvis } r \neq 1.$$

Eksempel 4

$$\sum_{k=m+1}^{n} (6k^2 - 4k + 3), \quad 1 \leq m < n.$$

La f være en ikke-negativ kontinuerlig funksjon. Arealen under grafen $y = f(x)$ og mellom de vertikale linjene $x = a$ og $x = b$, der $a < b$.
Del intervallet $[a, b]$ i n subintervaller

$$a = x_0 < x_1 < x_2 < \cdots < x_{n-1} < x_n = b$$

la

$$\Delta x_i = x_i - x_{i-1}, \quad i = 1, 2, 3, \ldots, n).$$

Summen

$$S_n = f(x_1)\Delta x_1 + f(x_2)\Delta x_2 + \ldots f(x_n)\Delta x_n$$

La f være en ikke-negativ kontinuerlig funksjon. Arealen under grafen $y = f(x)$ og mellom de vertikale linjene $x = a$ og $x = b$, der $a < b$.
Del intervallet $[a, b]$ i n subintervaller

$$a = x_0 < x_1 < x_2 < \cdots < x_{n-1} < x_n = b$$

la

$$\Delta x_i = x_i - x_{i-1}, \quad i = 1, 2, 3, \ldots, n).$$

Summen

$$S_n = f(x_1)\Delta x_1 + f(x_2)\Delta x_2 + \ldots f(x_n)\Delta x_n = \sum_{i=1}^{n} f(x_i)\Delta x_i$$

er en tilnærmelse av arealen under grafen $y = f(x)$.